ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ
імені Блаженнішого Володимира,
Митрополита Київського і всієї України
Приватного акціонерного товариства "Вищий навчальний заклад
"МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ"

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті трагічних подій XX століття

(Україна у Другій світовій війні (1939 – 1945 рр.)

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск IX

Хмельницький
2015

Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті трагічних подій ХХ століття (Україна у Другій світовій війні (1939-1945рр.). // Збірник наукових праць Хмельницького інституту МАУП. – Випуск 9. – Хмельницький, 2015. – 228 с.

УДК 94(477).084.61
ББК 63.3(4Укр)
З 35

З 35 Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті трагічних подій ХХ століття (Україна у Другій світовій війні (1939 – 1945 рр.) : зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту МАУП. – Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ін-ту МАУП, 2015. – Вип. 9. – 228 с.

У збірнику наукових праць вміщено статті XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції "Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті трагічних подій ХХ століття (Україна у Другій світовій війні (1939 – 1945 рр.)". Авторами статей розкрито такі проблеми: Друга світова війна: причини, перебіг, наслідки; історіографія та джерела з вивчення Другої світової війни (1939 – 1945 рр.); культура та освіта в Україні (1939 – 1945 рр.); правова система та державотворення в роки Другої світової війни; Церква в роки Другої світової війни; Поділля в роки української революції 1917 – 1920 рр.; Голодомор 1932–1933 років в Україні: причини, соціально-психологічні та демографічні наслідки, правова оцінка; національна політика в Україні в 20–40-х роках ХХ століття; депортація етнічних українців з Польщі; депортація кримських татар: причини, геополітичні наслідки; персоналії в історії України ХХ–ХХІ століття.

Редакційна колегія:

Головний редактор: Білий Л. Г., кандидат педагогічних наук, доцент, директор Хмельницького інституту МАУП.

Члени редакційної колегії:

Авсієвич А.В., доктор філософії в галузі права; **Байдич В.Г.,** кандидат історичних наук, директор Державного архіву Хмельницької області; **Брицький П.П.,** доктор історичних наук, професор; **Гуменюк А.Ф.,** кандидат економічних наук, доцент; **Гундерук Л.М.,** кандидат психологічних наук, доцент; **Дацюк О.А.,** кандидат богослов'я; **Ковальчук Т.В.,** кандидат історичних наук; **Коцюк В.Д.,** кандидат історичних наук; **Літвін Ю.І.,** кандидат юридичних наук, доцент; **Олійник В.В.,** кандидат педагогічних наук, доцент; **Трембіцький А.М.,** кандидат історичних наук, старший науковий співробітник; **Парандій В.О.,** кандидат історичних наук (відповідальна за випуск).

Рецензенти:

Лозовий В.С., доктор історичних наук, професор (м. Київ)
Романюк І.М., доктор історичних наук, професор (м. Вінниця)

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Хмельницького інституту
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 10 від 30 листопада 2015 р.)

© Хмельницький інститут
Міжрегіональної Академії управління персоналом, 2015

А. В. Атаманюк,
викладач
М. В. Атаманюк,
голова ХОО ВМГО "Студентська республіка"
(м. Хмельницький)

ТРАГІЧНІ ПОДІЇ 1932 – 1933 РОКІВ

Правда про голод 1933 року багато десятиліть була забороненою темою, хоч у світі знали її давно. Якою б страхітливою вона не була, але потрібно зберігати пам'ять як і тим, хто пережив ці жахливі події, так і молодому поколінню. В ці роки винищено понад 7 мільйонів українського народу, які загинули в страшних голодових муках, шляхом навмисно влаштованого голоду в Україні.

Ситуація в сільському господарстві потребувала особливих методів керівництва. Створення політичних відділів МТС і радгоспів – надзвичайні партійно-державні органи влади подолання й небезпечні ситуації в сільському господарстві, де проведена істотна робота щодо організаційного зміцнення колгоспів, посилення матеріальної зацікавленості у результатах праці та утворення колгоспних партійних осередків.

19 січня 1933 р. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанову "Про обов'язкову поставку зерна державі колгоспами та одноосібними господарствами". Цим документом запроваджувався погектарний принцип хлібозаготівель [2].

Голод 1933 р. був наслідком спроби здійснювати соціалістичне будівництво воєнно-комуністичними методами. Радянський уряд під керівництвом В. Леніна ще у 1921 р. робить усе, щоб врятувати життя багатьом мільйонам селян Поволжя і південних районів країни. Гласність у боротьбі голодом означала визначення факту економічної катастрофи, завершився експериментом формуванням темпів індустралізації [1].

У травні 1933 р. англійське посольство в Москві одержало й відразу переслало до Лондона анонімний лист містечка Златопіль (тепер Київщина). П. Пости шев на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У запропонував якнайшвидше розв'язати дану проблему та висловив обурення черговою провокацією. Убогі "республіканські" резерви і випрошених у І. Якіра армійських запасів створили продовольчий фонд дитячої допомоги : 700 т. борошна, 170 т. цукру, 100 тисяч банок

консервів, 500 пудів олії та іншої продукції [1].

Голод був пов'язаний із експертом хліба, бо є немало людей, що вважають експорт – головною причиною. Однак тут більш складні причинно-наслідкові зв'язки. Немало керівників під власну відповідальність припиняли вивозити хліб, тому що це були не товарні, а продовольчі запаси. Критичний пункт трагедії 1933 р. – чи був голод лише наслідком можливо непередбачуваної економічної політики, що призвели до дезорганізації сільськогосподарського виробництва. Атмосфера, що панувала тоді в сільській місцевості, добре показана в пресі.

У 1932 р. Україна не виконала план хлібозаготівель. Для вилучення хліба із республіки в Україну прибула спеціальна комісія ЦК ВКП(б) на чолі з головою Раднаркому СРСР В. Молотовим. До організації Голодомору в Україні були безпосередньо причетні секретар ЦК ВКП(б) Л. Каганович, генеральний секретар ЦК КП(б)У Станіслав Косіор, голова Раднаркому України В. Чубар та інші вищі керівники. Уповноважений ЦК ВКП(б) П. Постишев очолив компанію репресій проти тих комуністів, які вилучали недостатню кількість хліба у селян. Села, що мали особливо велику заборгованість по хлібозаготівлях, заносилися на "чорну дошку". До республіки припинялися постачання товарів, вилучалися продовольчі і посівні фонди. Це фактично прирікало людей на голодну смерть.

7 серпня 1932 р. було прийнято закон про охорону соціалістичної власності, який в народі назвали "законом про п'ять колосків". За крадіжку колгоспної власності передбачався розстріл із конфіскацією майна або позбавлення волі строком не менше 10 років із конфіскацією майна.

На початку 1933 р. в Україні фактично не залишалося запасів продовольства. Дії партійного керівництва прирекли мільйони людей на повільну мученицьку смерть. Голод охопив також інші зернові райони СРСР − Поволжя, Кубань, Північний Кавказ.

Але найжахливіших масштабів голод набув саме в Україні. Люди вмирали цілими селами; живі не мали змоги ховати померлих. Часто зустрічалися випадки людожерства і трупожерства. А цього

часу на сусідніх залізничних станціях під збройною охороною знаходилися тисячі пудів зерна, призначеного для вивозу, у тому числі − за кордон.

Трагічні події Голодомору покрила завіса мовчання. Було заборонено будь-яку допомогу з боку міжнародної та радянської громадськості. Уражені голодом райони були оточені внутрішніми військами, що завертали тих, хто намагався дібратися до міста. Охоплені розпачем батьки, намагаючись врятувати дітей, везли їх у міста і залишали там − у лікарнях, магазинах або прямо на вулицях.

Література на тему голодомору 1932–1933 рр., що є "неопалимою купиною" українського народу, раною, що ніколи не загоїться, в західних країнах налічує сотні назв. Перші книги, написані українцями і надруковані за межами нашої країни, з'явились у 1952–1953 роках. Одна з них – книга Дмитра Соловія "Стежка на Голготу: винищення в Україні мільйонів людей терором та штучним голодом у 1929–1933 роках", з переднім словом Матвія Стахіва, видана у Нью-Йорку, Детройті та Скрентоні у друкарні "Народної Волі" в 1952 році [3].

Дмитро Соловій – перший дослідник мільйонного народовбивства, який науково передав нам не лише точний образ голоду в одній сільській раді на Полтавщині з усіма найменшими подробицями, але й при тому він зафіксував у письмовій формі душевні переживання усіх осіб цієї історичної драми. Праця Дмитра Соловія – це єдиний такого роду історичний документ. Його великою заслугою є не лише те, що він зберіг його для історії, а й те, що він дав приклад, як треба збирати і зберігати історичні матеріали, які пропадають разом з послабленням людської пам'яті і відходять зовсім із закінченням життя колишніх живих свідків цієї драми.

Дуже цікавою є книга Михайла Вербицького "Найбільший злочин Кремля: запланований штучний голод в Україні 1932–1933 років: фактичний матеріал зібрано серед членів ДОБРУС'у у В. Британії – живих свідків голоду". Книга видана у Лондоні Демократичним Об'єднанням Бувших Репресованих Українців Совєтами у 1952 році. Вона подає в загальних рисах, коротко, огляд

трьох епох в Україні: військового комунізму, НЕПу і особливо розкуркулення та колективізації з голодом 1933 року. Книжка написана в'язнями совєтських концтаборів, розкуркуленими і переслідуваними з України. Вона не претендує ні на повноту, ні на вичерпання теми, але все, що написано в ній, – правда, бо всі свідки, а також дійові особи на час написання книги були ще живими [3].

У 1953 році в Лондоні засобами Спілки Української Молоді і Комітетів Осередків з Болтону, Брадфорду, Галіфаксу, Бері, Рочдейлу, Лондону, Ковентри, Сток-он-Тренту, Мідлетону і Гуддерсфілду була видана книга Олекси Воропая "В дев'ятім крузі…". Їй передують слова Юрія Клена : "Останній в пеклі круг – девятий круг…" Автор книги схиляє чоло перед могилами мільйонів мучеників, що були замордовані комуністичною Москвою найстрашнішою голодною смертю в 1933 році. Він розповідає про те, що він бачив власними очима, коли працював агрономом Укладівської МТС на Вінниччині, понад річкою Бугом. Оповідання про голод у селах Одещини і Вінниччини він записував від селян ще по свіжих слідах в Україні, а потім – на еміграції, у переходовому таборі міста Мінстер (Німеччина) у 1948 році. Саме він написав про голод у селах, де родився і жив ще хлопцем наш Великий Тарас.

У 1953 році в двох великих містах одночасно вийшла друком книга Олени Звичайної "Миргородський ярмарок": у Мюнхені – накладом Ліги Українських Політичних в'язнів, у Вінніпезі – накладом видавничої спілки "Тризуб". Своєю назвою і початком вона ніби перегукується з великим Гоголем та його "Сорочинським ярмарком", але лише цим. Авторка присвячує свій твір "мільйонам українців, що впали жертвами штучного голоду, організованого в Україні Москвою 1932–1933 роках". На відміну від пишного гоголівського ярмарку, де буяють кольори, пахощі, рікою ллється щасливий гомін людей, які привезли на продаж щедрі дари української землі, на миргородському ярмарку цілими рядами не сидять, а лежать знесилені від голоду люди, які за шматок хліба ладні віддати вишивану сорочку, плахту, килим – все те, що прикрашало

хату в спокійному родинному житті. І стоїть над ярмарком моторошна тиша.

Шістдесяті роки знайомлять нас з трьома книжками про голодомор: Василя Гришко "Москва сльозам не вірить: трагедія України 1933 року з перспективи 30-річчя (1933–1963)" (Нью-Йорк : Видання ДОБРУС'у в США, 1963, 67 с.); Комара Антона "Наша валка: голод в Україні 1932–1933" (Торонто, Канада: Накладом автора, 1966 р., 32 с.); Галія Миколи "Організований голод в Україні 1932 – 1933" (Чікаго; Нью – Йорк : Український публіцистично-науковий ін-т, 1968 р., 40 с) [3].

В 70-х роках у Нью-Йорку накладом Петра Страдника вийшла книга "Правда про совєтську владу в Україні", з такою присвятою автора : "У 40-річчя штучного голоду 1932–1933 років та у 45-річчя примусової колективізації сільського господарства 1928–1932 років в Україні". Книга була надрукована у 1972 році, а у 1978 році видавництвом ДОБРУС – СУЖЕРО у Нью-Йорку – Торонто вийшла друком книга Василя Гришка "Український "голокост", 1933". Це видання цінне ще й тому, що подає вибрану бібліографію матеріалів, які стосуються української трагедії 1933 року, яка криється в книжкових та періодичних публікаціях.

Цілу низку книжок про голодомор подає діаспора у 80-х роках. Одним із найцінніших видань діаспори є книга Сенишин Галини "Бібліографія голоду в Україні 1932–1933", надрукована в Монреалі у 1983 р. Вона вміщує більш як 100 описів документальних творів, коло ста белетристичних творів прозових, 20 творів віршованих, коло ста англомовних творів, а також опис творів про голодомор, вміщених в альманахах, календарях, відозвах, зверненнях, заявах, журналах і газетах.

До наших днів долинає біль і невимовний жаль за тими людьми, яких скосила жахлива коса сталінщини.

Наслідками Голодомору 1932 – 1933 рр. були масові жертви; завершення колективізації, утвердження колгоспної системи, розорення села; придушення опору українського селянства; масове переселення селян з Росії в Україну; сталінським режимом було

підірвано сили в обстоюванні споконвічних національних прав українського народу.

Скорботний День пам'яті жертв голодомору не дає забути ні свідкам Великого голоду ні молодому поколінню жахливу сторінку історії українського народу. Традиційно в цей день громадяни відвідують поминальне богослужіння і покладають символічні горщики із зерном та свічками до пам'ятників жертвам голодоморів в Україні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кульчицький С. В. 1933: трагедія голоду – К. : Т-во "Знання" УРСР, 1989. – [Сер. 1 "Теорія і практика КПРС. Історія", № 6]. – 48 с.

2. Історія колективізації сільського господарства Української РСР. – К., 1965 – Т. 2 – С. 719.

3. Єфимова Г. Про внесок української діаспори у висвітлення правди про Голодомор 1932–1933 рр. в Україні / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.odnb.odessa.ua/view_post.php?id=606.